

Nr 17.

Av herr Åkerberg m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 3 till innevarande års urtima riksdag har föreslagits att den allmänna omsättningsskatt, som är avsedd att tillämpas från och med den 1 januari 1941, skall omfatta all yrkesmässig försäljning från butiker, restauranger m. m. av olika varor, varibland äro att räkna även tidningar och tidskrifter.

Syftet med denna beskattning torde vara dels att skaffa staten ökade inkomster, dels att nedbringa konsumtionen av vissa varor, som antingen kunna betraktas som mindre nödvändiga eller i fråga om vilka man vid en längre avspärning kan befara brist.

En skattläggning av tidningarna torde ur statsfinansiell synpunkt vara av relativt liten betydelse.

De flesta svenska tidningar befinna sig i sådant ekonomiskt läge, att de icke kunna påtaga sig bördan av en dylik skatt. Tidningarna ha fått vidkännas betydande förhöjningar av priser på material, varjämte arbetslönerna stegrats för alla personalkategorier. Därtill kommer att annonsinkomsterna, som utgöra en väsentlig del av tidningarnas intäkter, på grund av marknadsförhållandena minskats på ett för många tidningar katastrofalt sätt och till följd av ökad varuknapphet kunna förväntas ytterligare minska, vartill ej minst de nödvändiga statliga åtgärderna kraftigt bidragit. Endast till en viss del ha dessa ogynnsamma faktorer kunnat kompenseras genom prisförhöjningar, ökade upplagor och besparingsåtgärder. Ett betydande antal av landets tidningar befinna sig för närvarande i sådana ekonomiska svårigheter, att deras existens synes vara allvarligt hotad med ty åtföljande ökad arbetslöshet i sikte. Skulle en omsättningsskatt drabba tidningarna, måste den således uttagas genom höjning av priserna på prenumeration och lösnummer.

Emellertid ge erfarenheterna vid handen, att en sådan prisförhöjning kommer att medföra en minskning i tidningarnas upplagor. Denna priskänslighet har framträtt starkare i den mån köpkraften på grund av inkallelser till beredskapstjänst, arbetslöshet och andra omständigheter minskats. Detta har också gjort, att tidningarna så långt möjligt sökt undvika prisförhöjningar, som eljest varit väl motiverade. Vissa prishöjningar ha dock varit ofrånkomliga.

Man kan sålunda förutse, att den ytterligare prishöjning, som framkallas av en eventuell omsättningsskatt, kommer att medföra en väsentlig nedgång i upplagorna. För tidningarnas del kommer detta att medföra ett ytterligare försämrat ekonomiskt läge, men den ur allmän synpunkt mest betydande olä-

genheten skulle komma att gälla staten på grund av den ställning pressen intager såsom förmedlare av upplysning till allmänheten från statliga myndigheter och organ. Under hela den tid den nuvarande krisen varat har tidningarnas textutrymme i stor utsträckning tagits i anspråk för behandling av de olika frågor, som ur statens och samhällets synpunkt varit aktuella.

Det är ett känt, inte minst från föregående kriser, starkt omvitnat faktum, att nedgångstider föra med sig en stark påfrestning för nationers inre liv. Människor bli lätt irriterade, man är från början misstänksamt inställd mot åtgärder, som rubba invanda konsumtions- och livsvanor. Jordmånen luckras upp för rykten, som sällan återge det exakta händelseförloppet och ofta orsaka svåra störningar i omställningsprocessen. En typisk produkt av dylik skadlig samhällsverksamhet äro, för att endast ta ett exempel, utsagor om illegitim export mot bakgrunden av egna ransoneringsåtgärder.

Som ett allmänt omdöme kan dock sägas, att den svenska allmänheten denna gång mött krisläget med betydligt större lugn än vad fallet var under världskriget. Den statliga informationsverksamheten har i detta avseende fyllt en betydelsefull uppgift. Utan förbindelsekanaler till allmänheten vore den ett dött begrepp. Den har framför allt i sin verksamhet valt att spela på det instrument, som genom utvecklingens gång fått sin naturliga utformning i vårt land: den svenska pressen.

Under ansvarskänsla och med stor lojalitet har pressen gjort front mot obestyrkta rykten. Med öppen vilja och många gånger under uppoffrande av väsentligt nyhetsutrymme har den tagit fasta på uppgiften att genom omfattande stöd åt statliga kampanjer och sakliga informationer i krisfrågor bygga upp och oavslåtligen förstärka en inre front av trygg beredskap inför framtida påfrestningar. Man kan exempelvis fråga sig, hur det skulle ha varit möjligt att på jämförelsevis kort tid genomföra det väldiga försvarslånet, om inte pressen öppnat sina spalter för ett omfattande propagandamaterial. Till detta goda resultat ha även tidskrifterna kraftigt bidragit.

Upplysningsavdelningen inom Statens informationsstyrelse har, enligt konsultdirektiv i samband med inrättandet av den statliga informationsverksamheten, till uppgift att

a) centralisera de civila statsmyndigheternas upplysningsverksamhet rörande åtgärderna mot krisen och i detta syfte förmedla kontakten mellan ifrågavarande myndigheter och nyhetsförmedlingsorganen,

b) informera myndigheterna om opinionens hållning inför åtgärderna mot krisen.

Krisupplysningen sker i den formen att upplysningsavdelningen, på grundval av från statsorgan insänt material, redigerar informerande kommunikéer till allmänheten och ombesörjer deras publicering genom TT eller direkt i tidningarna. Det är i detta sammanhang på sin plats att nämna, att detta material i stor utsträckning innehåller kungörelsetexter utan nyhetsvärde. Vid en undersökning bland alla landets tidningar om utnyttjandet av upp-

lysningsavdelningens material har man från många tidningars sida just framfört synpunkten, att detta material *rimligtvis borde publiceras i annonsform*. Man har understrukt, att *tidningarnas ekonomiska möjligheter icke äro sådana, att staten borde kunna påräkna gratis införande av meddelanden i texten*.

Trots detta har pressen genom en omfattande spridning av informationsstyrelsens material visat sin lojalitet gentemot och beredvillighet att ofta intill gränsen av sin förmåga främja statsmakternas intentioner och sålunda varit en betydelsefull psykologisk faktor för en rätt vägledning av befolkningens uppfattning av ömtåliga, av krisen föranledda ingrepp i den invanda hushållningen. Cirkulärartiklar och intervjuer i krisfrågor, bildreportage till belysande av statliga krisåtgärder, deltagande i presskonferenser och pressresor äro exempel på sådana utvägar att belysa de nuvarande svårigheterna som informationsväsendet kunnat utnyttja tack vare välvilligt tillmötesgående från pressens sida. Här några exempel på artiklar: Tystnadsplikt i allvarstid — införd i 154 tidningar, Fåraveln bör fördubblas — 101 tidningar, Sveriges sjöfolk i krigstid — 98 tidningar, Vad varje medborgare bör veta vid utrymning — 88 tidningar, Jordbrukarna böra bilda arbetsblock — 93 tidningar, Folkförsörjningens tryggnad — 118 tidningar, Stärk statens styrka (sparobligationerna) — 100 tidningar, Gaskrigets verkan kan neutraliseras — 88 tidningar, Olycksfall i arbete — 77 tidningar, Skogen skall skyddas mot faran från luften — 190 tidningar, Kosthållsundersökning — 100 tidningar etc., etc. Folkhushållnings-, finans- och luftskyddsfrågor ha dominerat i det distribuerade och av pressen publicerade materialet. Varje vecka har ett stort antal tidningar lämnat plats för en ransoneringsstabell, vilken med säkerhet kan sägas ha undanröjt åtskilliga missförstånd i husmödrarnas puzzle med ransoneringskortet. Vid årsskiftet publicerades en serie »ord för dagen», som fick en mycket stor publicitet. Ett uttalande av Kronprinsen i denna serie infördes sålunda i 168 landsortstidningar förutom den stora spridning som skedde tack vare stockholmspressens intresse för serien. Kampanjen för ökad bensenbesparing stöddes med artiklar, kåserier, teckningar, varförutom man genomgående införde upplysningsavdelningens material. En illustrerad följetong »Pettersson blir Pedalmästare» infördes i ett hundratal tidningar. Även ledarespalterna behandlade denna kampanj, som åt landet sparade över en miljon »kupongliter».

Kampanjer mot ryktessmideri, för ökad varsamhet i arbetet, ökad kraftfoderberedning enligt AIV-metoden, för inskärpning av värdet av torvbränsle som ersättning för koks och ved och konsumtionsanspassning ha erhållit en betydande publicitet, utan att tidningarna fått något vederlag i form av annonser från statens sida. Den statliga annonseringen under första halvåret 1940 har sålunda uppgått till i runt tal 115,000 kronor, vilket måste anses som ett mycket blygsamt belopp i förhållande till den omfattande krisupplysning som utgått via dagspressens textsidor.

Som ytterligare exempel på tidningarnas medverkan i statliga kampanjer må anföras, att det enligt uppgift från riksgäldskontoret enbart i dagspres-

sen skrivits i runt tal 50 spaltmeter försvarslåneartiklar om dagen i 175 dagar, vilket gör 8,750 spaltmeter eller närmare en svensk mil. Då dessa siffror endast äro grundade på det material, som riksgäldskontoret arkiverat, och detta enligt kontorets mening utgör endast 50 % av allt vad som skrivits om man även medräknar facktidningar och tidskrifter, kan man med skäl antaga, att den sammanlagda spaltlängden försvarslåneartiklar utgör bortåt två svenska mil.

Beträffande skrotinsamlingen har informationsstyrelsen verkställt klipp ur ett begränsat antal typtidningar. Klippinsamlingen visar, trots denna begränsning av materialet, ett utrymme av sammanlagt över 150 spaltmeter.

Som en viktig omständighet förtjänar framhållas, huru hela den stora allmänheten genom pressen i detalj på ett konkret sätt kan sätta sig in i olika frågor, vilket ej är möjligt t. ex. genom radiomeddelanden, där huvuddragen av en åtgärd kunna framläggas för dem, som för tillfället sitta vid sina apparater, men som för att förstås böra ses i tryck och åtföljas av exempel och kommentarer.

Tidningen är att betrakta som ett andligt kommunikationsmedel, vars betydelse i sådant avseende staten i hög grad fått erfaras, liksom den är ett medel till andlig styrka. Denna betydelse är större i tider av kris och fara än under normala förhållanden. Detta har även beaktats i andra länder. Under finsk-ryska kriget sökte sålunda finska staten på allt sätt verka för att tidningarna och även tidskrifterna, vilkas innehåll i tider av nervositet och olust ansågs skänka en rätt behöflig avspänning, skulle kunna utkomma i så stor utsträckning som möjligt. När proposition om omsättningsskatt nyligen framlades i Finland, berörde den icke tidningspressen, vilket motiverades med att »tidningarnas notis- och informationstjänst har blivit en viktig faktor i den samhällsliga utvecklingen, varförutom det även ur statsmaktens synpunkt är önskligt, att denna verksamhet får fortgå ostörd». I Norge och Danmark är omsättningsskatt redan införd men berör ej heller där pressen. Allra mest sägande är emellertid det sakförhållandet, att när Englands finansminister i augusti i år framlade ett förslag till omsättningsskatt, uttalade han inför underhuset, att han ansåg, att en dylik skatt ej finge påläggas tidningarna, emedan den skulle i många fall minska deras upplagor, i andra fall hindra deras utkommande, och att skatten sålunda skulle direkt motverka statens livsviktiga behov av information till allmänheten och upprätthållandet av dennas motståndskraft.

Det är ur allmän synpunkt av den största vikt, att pressens ställning icke försvagas. Minskas upplagorna, minskas statens kontakt med allmänheten och därmed dess inflytande på opinionen i aktuella krisfrågor, måhända även därigenom att en del tidningar vid ett försämrat ekonomiskt läge ej längre kunna utkomma. Men ett sådant försämrat läge skulle också medföra, att tidningarna i besparingssyfte tvingas till inskränkning av sitt textutrymme, vilket i första hand måste gå ut över just det material, som icke har direkt nyhetsvärde. Dit måste en avsevärd del av den text räknas, som gäller olika förordningar och publiceras i rent upplysande syfte. Tidnings-

beskattningen skulle alltså härutinnan direkt motverka statens informationsintresse, vilket statens informationsstyrelse torde kunna vitsorda. I detta sammanhang kan upplysas om att en del utländska tidskrifter på sista tiden ökat sin spridning i Sverige, tydligen i uppenbart propagandasyfte.

Till de svårigheter av ekonomiskt art och de olägenheter ur allmän synpunkt, som uppstå i händelse omsättningsskatten skall tillämpas på tidningarna, komma även en del praktiska olägenheter på grund av de säregna förhållanden, som förekomma vid försäljningen av tidningar. En stor del av lösnummerförsäljningen sker genom kolportörer på gatorna, genom pojkar på tåg och båtar etc. Om lösnummerpriset höjes med skattens belopp, uppstår så snart fråga ej är om tidning, vars pris är 20 öre eller delbart med 20, ett ojämnt skattebelopp vanligen å $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ öre, och då dessa belopp variera, därest samtidigt ännu en tidning eller annan vara försäljes, kan storleken ej fastställas å det överpris, som försäljaren erhåller utöver det pris, som finnes åtryckt tidningen. En extra ej förutsedd vinst skulle sålunda indirekt på tidningarnas bekostnad tillkomma försäljaren. Då här är fråga om en vara som i fråga om antalet dagligen verkställda försäljningar står i särklass, uppgår sammanlagda värdet av dessa uppjusteringar av skatten till förhållandevis stora belopp.

Uppenbart torde också vara att arbetet vid försäljningen kommer att bli mycket försvårat, och fråga är om ej många kolportörer och andra ha sin försäljning så ordnad, att en tillförlitlig kontroll över skattens betalande ej kan utövas. För den försäljning, som sker genom kolportörer på gatorna, genom pojkar på tåg, båtar etc., komma därjämte oerhörda krav att ställas på skiljemynt, varjämte försäljningen genom växling och genom uträkningen av skatten, så snart samtidigt ej endast en tidning säljes, icke kan ske med den snabbhet, som allmänheten torde vara berättigad att fordra.

Det förekommer även, att återförsäljare på platser utanför utgivningsorten taga sina tidningar genom postprenumeration. Såvida ej lämpliga tillämpningsföreskrifter utfärdas, bli dessa tidningar skattlagda två gånger, dels vid postprenumerationen, dels då de senare säljas som lösnummer.

Med stöd av vad som här ovan anförts föreslå vi,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 3 måtte besluta, att i förordning om allmän omsättningsskatt 2 § 1 mom. a) införas tidningar och tidskrifter.

Stockholm den 30 oktober 1940.

Harald Åkerberg.

Elon Anderson.

Georg Andrén.

Bertil Ohlin.

Joh. Nilsson,¹

K. J. Olsson.

Arthur Heiding.¹

Malmö.

¹ Med villkor att omsättningsskatten påföres tidskrifterna.

